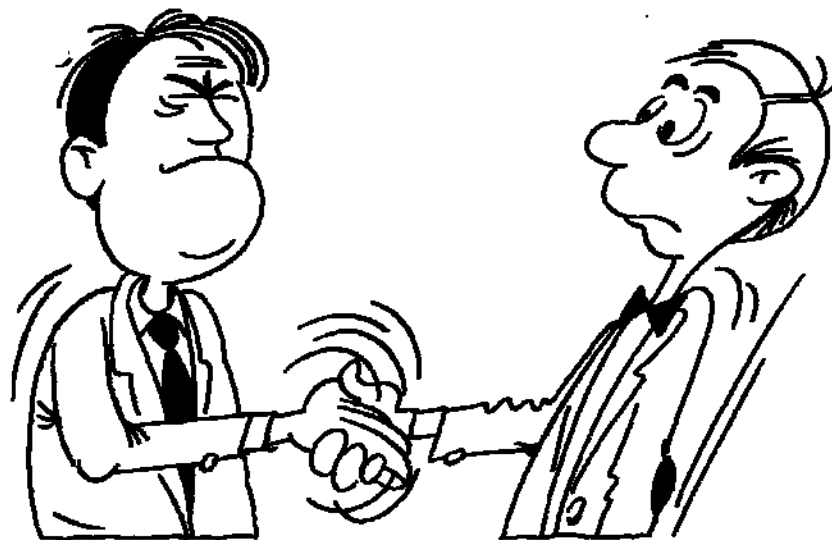

HET E N N E A G R A M

Inzicht in de
EGO (Persoonlijheids)structuren
van de MENS

Inzicht in negen Persoonlijheidsstructuren van mensen

**Er bestaat niet een eenduidige
werkelijkheid,
er bestaan alleen
individueel
geïnterpreteerde
waarnemingen en
belevingen van de
werkelijkheid.**

**Hoe meer overlap tussen deze interpretaties
bij meerdere individuen,
hoe prettiger men zich voelt.**

Inhoud

Voorwoord

Inleiding

Negen verschillende persoonlijkheidsstructuren
De emotionele gerichtheid
De pijlen
Van Fixatie naar Groei
Gerichtheid via vaste gedragspatronen
De historie van het Enneagram
Pas op met typeren

De Vorming

De vorming van de Persoonlijkheidsstructuur

De Persoonlijkheidsstructuren

<i>Type Een</i>	de Perfectionist
<i>Type Twee</i>	de Gever
<i>Type Drie</i>	de Succesvolle Werker
<i>Type Vier</i>	de Romanticus
<i>Type Vijf</i>	de Waarnemer
<i>Type Zes</i>	de Loyalist
<i>Type Zeven</i>	de Levensgenieter
<i>Type Acht</i>	de Baas
<i>Type Negen</i>	de Bemiddelaar

VOORWOORD DOOR SCHRIJVER

Leven is een ervaren voor de ziel van polariteiten. Vreugde wordt pas tintelend beleefd als men wurgend verdriet heeft ervaren. Waarheid wordt pas helder als de meest zwarte leugen je leven onzekerheid heeft gegeven. Liefde wordt pas intens gevoeld als de trillende angst van verlies je heeft verscheurd. Je wordt dan pas bewust van jezelf als je jezelf niet meer naar buiten keert maar je binnenste IK opzoekt en je Vreugde, Waarheid en Liefde in jezelf vindt. Goed en Kwaad zijn momenten in de tijd en zijn beide noodzakelijk om deze polariteiten te ervaren.

Bovenstaande kon ik pas begrijpen en opschrijven na de ontdekking van het Enneagram. Dit is een heldere theorie over persoonlijkheidsstructuren, over EGO, over karaktervorming en karakteruiting die de wereld van de menselijke ervaringen, het menselijk reageren en het menselijk gedrag helpt duidelijker te maken. Het Enneagram geeft ons inzicht in onze afweermechanismen waarmee we te vaak in een illusoire wereld leven, waarmee we ideeën en gevoelens over de werkelijkheid verwarren met de werkelijkheid zelf.

Elk mens ontwikkelt zich in de loop der jaren en tijdens die ontwikkeling liep ik telkens weer op tegen het probleem dat mensen anders waren dan ik, ze reageerden anders, dachten anders maar vooral waren hun emoties en reacties zo anders. Er klonken woorden zoals 'gevoelens ervaren' en ik begreep maar niet waar men het over had. Zelfs in de liefde van de relaties, in de liefde voor mijn kinderen en in de liefde voor mijn werk voelde gevoelens ongemakkelijk en zelfs bedreigend aan en werden opzij geschoven door een continue interne druk om in actie te komen en te werken. Totdat ik ontdekte dat ik volgens de indeling van het Enneagram een type 8 ben en ik daarin ontdekte wat mijn primaire emotionele gerichtheid was om het leven als mijn illusie in stand te houden. Ruzies, onenigheid, dagindelingen, gevoelens ten opzichte van mensen, mijn continue wantrouwen, ervaringen met leidinggevendenden, werkdrijf, wijze van communicatie, afhankelijkheid in relaties, levenslust et cetera vielen op hun plaats in de heldere verklaringen van het psychologische model van het Enneagram.

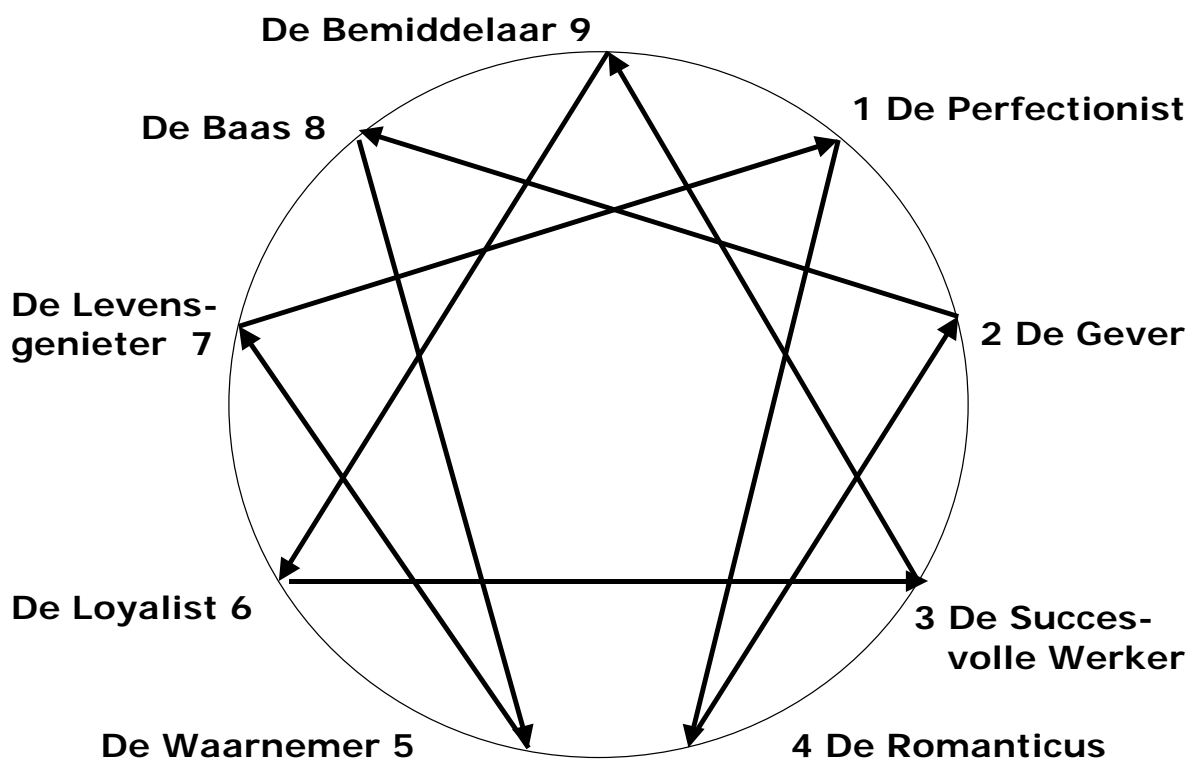
Jaren ben ik op zoek naar meer inzicht over mezelf maar het was een verwarrend en dikwijls angstig zoeken naar de beruchte speld in een hooiberg. Ook voor mij gold, 'als iemand eenmaal een redelijke mate van succes bereikt heeft in het ontwikkelen van vaardigheden die nodig zijn voor het leven op het gewone niveau, moet die persoon in existentieel en spiritueel opzicht groeien om gezond en gelukkig te blijven'. Het Enneagram heeft mij geholpen om vooral te beseffen dat in de basis de mens alles voor zichzelf doet om te overleven. Pas als men dit volledig tot zich door heeft laten dringen kan men overgaan tot het **doen** om te leven, tot bewuste keuzes maken of men iets wel of niet doet.

Ben je ook op zoek naar groei dan hoop ik dat dit boek een bijdrage is voor je wens om meer inzicht en het ontdekken van je eigen, wezenlijke kern.

Joop Smulders

Negen verschillende persoonlijkheidsstructuren met hun levensvisies

Deze negen beschreven persoonlijkheidsstructuren zijn ontstaan uit een model over de psychische ontwikkeling van de mens dat het *Enneagram* wordt genoemd. Dit woord bestaat uit het Griekse *Ennea*, dat negen betekent en *grammos*, dat staat voor punten. Het *Enneagram* bestaat uit negen verschillende persoonlijkheidsstructuren die ontstaan zijn vanuit verschillende levensvisies. Elke levensvisie wordt gevormd vanuit een specifieke emotionele gerichtheid en fixatie, die in de vroegste kindertijd als overlevingsstrategie is ontwikkeld. Niet veel mensen zijn zich werkelijk bewust van deze emotionele gerichtheid en fixatie die ze drijft, omdat het bij velen een blinde vlek is. En deze emotionele gerichtheid en fixatie vormt en beïnvloedt onbewust onze denkwijze en de manier waarop we op onze omgeving reageren. In dit boek vind je een beschrijving van de achtergrond van het model, het ontstaan van de persoonlijkheidsstructuur, beschrijving van de negen persoonlijkheidsstructuren, van de wijze waarop ze hun gerichtheid uiten in een-op-een relaties, in sociale situaties en op gebied van persoonlijk welzijn oftewel zelfbehoud.

Het diagram van de negen Enneagram persoonlijkheidsstructuren.

De Emotionele Gerichtheid

De leer over de persoonlijkheidsstructuren van het Enneagram kent een lange historie. Het gaat hier niet om nieuwe psychologische ontdekkingen maar om een herontdekking van zeer oude denkbeelden over de psychische ontwikkeling van de mens, ontwikkelingen die ook in zeer verschillende culturen gevonden worden.

Zeven van de specifieke emotionele gerichtheden bijvoorbeeld staan ook bekend als de christelijke hoofd- of doodzonden (woede, trots, afgunst, hebzucht, onmatigheid, lust en luiheid). Met toevoeging van 'bedrog' (type Drie) en 'angst' (type Zes), zijn zo de negen emotionele gerichtheden van het Enneagram bepaald.

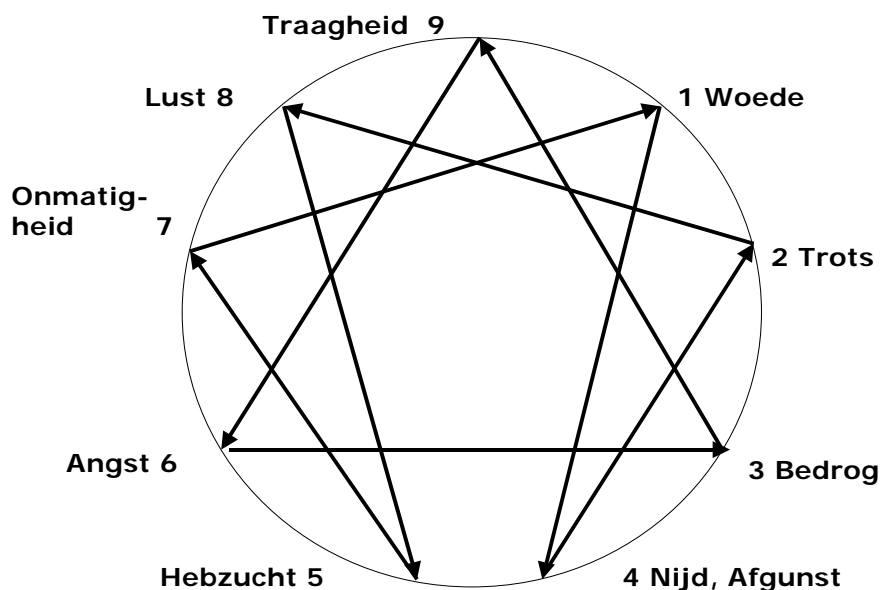
Elke specifieke emotionele gerichtheid voegt gedachten, gevoelens en motivaties van één persoonlijkheidstype samen en dit leidt dan tot een bevooroordeelde levensvisie.

Voorbeelden

Type Twee (de Gever) kwam als klein kind in nood toen het bemerkte dat de eigen wil niet werkte. Het kind bemerkte dat het wel met vleierij de wil van anderen kon beïnvloeden maar moest daardoor een deel van zijn/haar eigenwaarde verliezen. Om dit verlies te compenseren (innerlijke buffer) ontwikkelt de twee een opgeblazen gevoel van trots.

Type Vier (de Romanticus) kwam als klein kind in nood toen het gedwongen werd om de aandacht te richten op zaken om te overleven en daardoor het contact met zijn/haar essentie (oorspronkelijkheid) verloor en ervaart in alles dat er iets ontbreekt en heeft altijd een gevoel van ontevredenheid. Om dit te compenseren (innerlijke buffer) ontwikkelt de vier een sterk gevoel van afgunst en nijd.

En zo reageren alle negen de persoonlijkheidsstructuren vanuit hun eigen gevormde levensvisie.

Het diagram van de emotionele gerichtheden

Natuurlijk is het zo dat eenieder wel iets herkent van zichzelf in elk van de emotionele gerichtheden van de negen levensvisies want ze vertegenwoordigen allemaal zinvolle emotionele reacties. Het is heel natuurlijk angst te voelen wanneer we worden bedreigd, en woede te voelen wanneer we worden misbruikt. Maar dat elk mens geheel redeneert en handelt vanuit deze basis emotionele gerichtheid die voor hem/haar geldt, zoals bijvoorbeeld het type vier de Romanticus vanuit de afgunst en nijd, moet voor eenieder die op zoek is naar zijn ware ik een prachtig leerpunt zijn om zich te kunnen verbeteren.

DE PIJLEN

Elke persoonlijkheidsstructuur is opgebouwd uit vijf elementen van het Enneagram:

- Het type vanuit zijn primaire levensvisie (primair punt)
- Het type zoals het reageert in veilige omstandigheden (prestatiepunt)
- Het type zoals het reageert in stressvolle situaties of bij het nemen van risico's (stresspunt)
- De schaduw (verwantschap) van het primaire type
- De bondgenoot (verwantschap) van het primaire type

Richting van de pijlen en verwantschap met andere persoonlijkheidsstructuren.

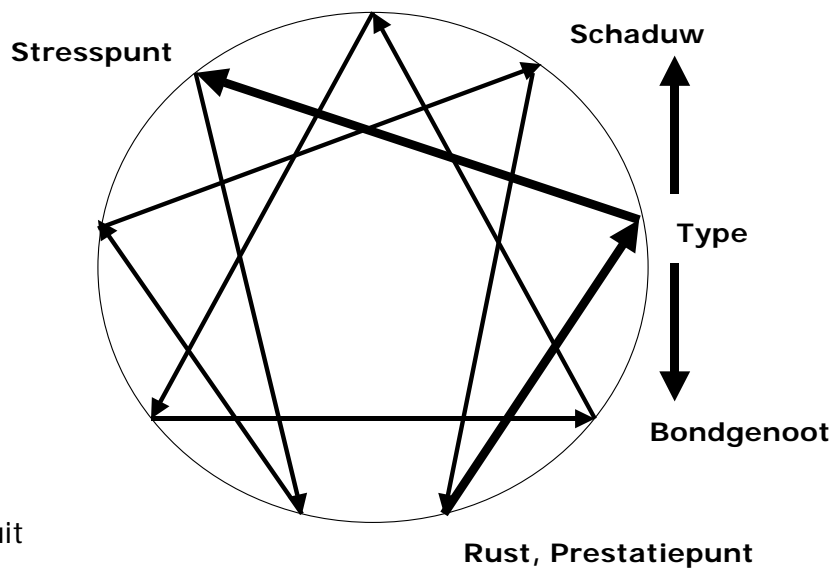
Elk type verandert onbewust zijn houding en manier van interpretatie van de waarneming als deze zich veilig voelt of als deze onder stress komt te staan. Het alertheidsniveau en afweermechanisme veranderen namelijk als een mens zich rustig voelt of gespannen voelt. Is een mens gespannen dan heeft deze een hoog alertheidsniveau en staan alle afweermechanismen op scherp. Voelt een mens zich daarentegen veilig en in rust dan verslappen alertheidsniveau en afweermechanismen en van daaruit reageert de mens anders.

Deze verandering verloopt volgens

een vast patroon binnen de verbindingen van de lijnen.

In stressvolle situaties in de richting van de pijl en worden eigenschappen van het type zichtbaar waar de pijl naartoe wijst. Onder veilige omstandigheden tegen de richting van de pijl in en worden eigenschappen van het type zichtbaar waar de pijl vandaan komt.

Daarnaast heeft het primaire type altijd een verwantschap met een aantal kenmerken van de twee naastliggende typen. Een aantal kenmerken van het type dat rechts ligt worden door het primaire type wel gevoeld en ook benut maar worden niet als zodanig erkent/herkent. Een aantal kenmerken van het type dat links ligt worden door het primaire type gevoeld en benut en ook volledig erkent en herkent en zijn heel dikwijls krachtkenmerken.

VAN FIXATIE NAAR GROEI

Basis van het Enneagram is het ontstaan van een bepaalde levensvisie gebaseerd op een traumatische kindervaring. Zoals bij alle trauma's werkt de geest eraan om deze trauma's alsnog te verwerken. Door deze traumatische kindervaring ontstaat een sterke gevoeligheid voor de essentie van het trauma. Bijvoorbeeld, het type 8 kwam als klein kind in nood toen het constateerde dat de waarheid verdraaid werd en zijn/haar onschuld verraden werd. Dus, type 8 is zeer gevoelig voor de 'Waarheid' en hecht veel waarde aan het begrip 'Onschuld'. Bewust of onbewust is een Enneatype dus altijd bezig om van de fixaties te groeien naar de deugden die hij/zij traumatisch ervaren heeft.

Dit streven van elk mens om weer bewust te worden van zijn/haar ongeschonden kern, de hogere kwaliteiten van het weten en het zijn, kan mede ondersteund worden via de kennis van het Enneagram. Het Enneagram helpt ons in onze zoektocht naar existentiële en spirituele zingeving.

De psychologische kant van het Enneagram richt zich wel op de negen persoonlijkheidstypen en hun onderlinge interacties, maar de kracht van het model komt met name voort uit de verbinding die het legt tussen de emotionele gerichtheden en de specifieke kwaliteiten van het hogere 'zijn', van de kern van de mens.

GERICHTHEID VIA VASTE GEDRAGSPATRONEN

De emotionele gerichtheid en fixatie van een Enneatype zijn zeer sterk herkenbaar in drie essentiële overlevingsgebieden. Deze gebieden zijn: 'een-op-een relaties', 'sociale situaties' en 'zelfbehoud'. In deze drie gebieden worden duidelijke vaste gedragspatronen gebruikt en deze gedragspatronen kleuren de aard van relaties en beïnvloeden de besluitvorming vaak op een wijze die voor het Enneatype zelf verborgen is.

Bijvoorbeeld de drie manieren waarop het type 8 uiting geeft aan zijn/haar gerichtheid 'lust' is: bezitsdrang/overgave in een-op-een relaties, vriendschap in sociale relaties en bevredigend overleven op het gebied van zelfbehoud. Deze gedragspatronen regelen de emotionele energie van de 8, die voortkomt uit lust, en voorspellen hoe de 8 in bepaalde situaties op zijn/haar omgeving kan reageren.

Het gedrag in deze drie essentiële overlevingsgebieden is zo bepalend omdat het uitingen zijn van de emotionele gerichtheden op drie primaire overlevingsgebieden. Een-op-een relaties (het seksuele levensgebied) betreft het genetisch overleven door de tijd heen, het sociale levensgebied betreft het overleven in de groep (kudde) en het levensgebied van zelfbehoud betreft het dagelijks overleven van het individu.

HISTORIE VAN HET ENNEAGRAM

George Ivanovich Gurdjieff (1872-1949) bracht het Enneagram naar het Westen. Hij introduceerde de negenpuntige ster, inclusief het bewegingspatroon van de lijnen dat de punten of typen op specifieke wijze met elkaar verenigt. Gurdjieff leefde in een tijd waarin de ideeën van Freud over het onbewuste nog maar net bekendheid kregen; hij noemde de psychologische blinde vlek van het type 'de hoofdtrek' van het karakter. Het negenpuntig sterdiagram werd het kenmerk van Gurdjieffs werk.

Daarnaast ging Gurdjieff ervan uit dat de mens, met behulp van een uitgebreid systeem van innerlijke buffers (afweermechanismen), de schaduwkanten van zijn karakter voor zichzelf verbergt. Deze innerlijke buffers zijn niet van nature in de mens aanwezig, maar worden door de mens zelf gecreëerd. De oorzaak voor deze innerlijke buffers zijn de vele tegenstrijdigheden in de mens, tegenstrijdige opvattingen, gevoelens, voorkeuren, woorden en daden. Als de mens alle tegenstrijdigheden in zichzelf zou ervaren, dan zou dit een constante wrijving veroorzaken, een constant gevoel van onrust geven, men zou het gevoel krijgen gek te worden. Deze tegenstrijdigheden zijn er en door het creëren van buffers ervaart de mens de botsing van zijn tegenstrijdige gezichtspunten, emoties en woorden niet.

Deze innerlijke buffers verminderen dus de wrijving binnen onze psyche, zodat deze tot rust kan komen. Volgens Gurdjieff blokkeren ze echter ook de mogelijkheid om tot psychische ontwikkeling te komen.

Ouspensky (1887-1947) schreef vanuit de visie van Gurdjieff: iemand met sterke buffers ziet de noodzaak niet in om zichzelf te verantwoorden, want hij is zich totaal onbewust van elke inconsistentie in zichzelf. Hij accepteert zichzelf helemaal vanuit het tevreden gevoel dat hij over zichzelf heeft.

Oskar Ichazo, spiritueel leraar en pionier op het gebied van de ontwikkeling van het Enneagram, voegde een nieuw onderdeel aan het Enneagram-model toe. Zijn synthese van traditionele ideeën leidde tot het inpassen van de christelijke hoofdzonden op de negenpuntige ster van Gurdjieff. Ichazo voegde bedrog en angst toe aan het diagram van Gurdjieff, zodat het totaal op negen gerichtheden kwam. In 1970 geeft Ichazo ook aan welke begrippen horen bij de gerichtheid van de aandacht (focus) op de drie overlevingsgebieden van de negen Enneagram-typen.

PAS OP MET TYPEREN

Het Enneagram geeft ons inzicht in menselijk gedrag wat op bewust en op onbewust niveau functioneert en geeft veel toepasbare wijsheid in een compact systeem. Het klinkt tegenstrijdig, maar één van de grootste problemen van het Enneagram is de grote praktische waarde van de typering via het model. Aan de hand van het Enneagram kunnen we onszelf en anderen snel op een juiste manier typeren, waaruit we dan kunnen afleiden hoe onze interacties met deze mensen zullen gaan verlopen. Het voordeel hiervan is dat we de verschillen tussen typen mensen gaan inzien en hun specifieke levensvisie leren respecteren. Valkuil daarbij is dat de mens snel geneigd is het gedrag van anderen meer te gaan zien in hun negatieve karakteristieken waardoor Achten in een keer controlerend worden, Zevens zonder toewijding zijn en Negens gedissocieerd zijn, ongeacht het positieve gedrag wat ze vertonen. Dit leidt dan tot vooroordelen en misschien ook wel tot veroordeling. Maar eenieder is er zelf bij gebaat als hij/zij zowel werkt aan verandering als aan acceptatie en het meest effectief is de verandering die plaatsvindt vanuit een acceptatie van hoe we zijn.

DE VORMING VAN DE PERSOONLIJKHEIDSSTRUCTUUR

Hoe de persoonlijkheidsstructuur gevormd wordt is mede afhankelijk van wat de mens ervaart vanaf zijn vroegste ontstaan en welke conclusies over de wereld vanuit deze ervaringen worden getrokken.

Elk mens trekt al vanaf het allereerste begin van zijn leven emotioneel en spiritueel gekleurde conclusies over zichzelf, over de mensen in zijn omgeving en over de wereld waarin hij leeft. Deze conclusies zijn gebaseerd op de ervaringen die men in de eerste levensjaren opdoet. Op grond van deze conclusies kan men besluiten nemen (bepalen van strategieën voor zelfbehoud) die gedurende de rest van iemands leven van invloed kunnen blijven en waarmee men, zonder dat men zich dit altijd bewust is, in belangrijke mate richting geeft aan zijn eigen levensloop. Als men zich gaat gedragen naar deze besluiten (strategieën voor zelfbehoud) zullen deze besluiten alsmaar bevestigd worden en uiteindelijk tot overtuigingen (levensvisies) uitgroeien. En deze overtuigingen en het daarbij behorende gedrag vormen samen het ontstaan van een persoonlijkheidsstructuur die past binnen een typering van het Enneagram.

De definitie voor het ontstane gedrag is dan: *een verzameling onbewuste reacties, die ontstaan op zowel mentaal, emotioneel, somatisch als spiritueel niveau, als reactie op een **bepaalde** waargenomen situatie.*

Met andere woorden: had een kind een zeer dominante moeder en heeft het kind de conclusie getrokken dat dominantie het goede voorbeeld is dan kan het kind bijvoorbeeld twee soorten strategieën voor zelfbehoud ontwikkelen. Ten eerste zich zeer Dominant opstellen naar de buitenwereld en ten tweede ten opzichte van de Dominante Autoriteit (spiegel van de moeder) volgzzaam Sociaal gedrag. Maar een ander kind kan zich in dezelfde omstandigheden geheel anders ontwikkelen.

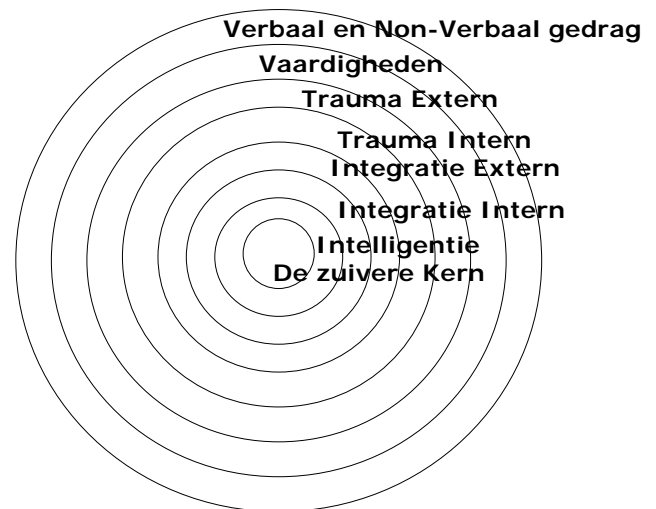
Maar de vorming van de persoonlijkheidsstructuur gaat veel dieper dan alleen maar het uiterlijke gedrag. De persoonlijkheidsstructuur wordt gevormd vanuit een BASIS traumatische ervaring waaruit een primaire overtuiging gevormd wordt die tot een levensvisie uitgroeit en is mede afhankelijk van de intelligentie van het kind. Vanuit deze primaire levensvisie gaat het kind een aantal normen en waarden ontwikkelen of uit zichzelf of opgelegd door de buitenwereld en gaat het een aantal vaardigheden aanleren om te overleven in de buitenwereld.

Dus de ongeschonden kern van het kind ervaart een situatie waarin angst ontstaat en dit leidt tot een bepaalde strategie voor zelfbehoud waaruit een primaire overtuiging ontstaat die tot een levensvisie wordt. Dan ontstaan een aantal normen en waarden die het kind zelf ontwikkelt. Dan ontstaan een aantal opgelegde normen en waarden die opgelegd worden door de buitenwereld zoals van de ouders, de maatschappij et cetera. Daarna ontwikkelt het kind vaardigheden om in de buitenwereld te overleven. En dat is dan de mens (het gevormde Enneatype) wat we waarnemen. Sommige spreken van de **Vervormde** mens omdat door deze opbouw er nog maar weinig of helemaal niets meer is waar te nemen van de oorspronkelijke ongeschonden kern van de mens.

De Gevormde Mens (het Enneatype)

Vanaf het allereerste begin ervaart het kind dus de wereld en trekt zijn conclusies. En het allereerste begin start reeds in de zwangerschap waar het kind de wereld ervaart door middel van de ervaringen van de moeder. De geboorte is de volgende, wezenlijk zware ervaring voor het kind. Geperst worden door het geboortekanaal is een zodanige 'bijna doodservaring' dat vele mensen hier al hun eerste traumatische levenservaringen opdoen. In de periode vanaf de helft van de zwangerschap tot een jaar na de geboorte worden de wezenlijke basisconclusies bepaald die het kind vormen tot een bepaald Enneatype.

In deze periode ontwikkelt het kind zijn/haar fysieke identiteit en voert strijd tussen 'Vertrouwen in' en 'Wantrouwen van', een bipolaire basisbehoefte oftewel een ontwikkelingspolariteit. Deze ontwikkeling richt zich op de overlevingsdrang van het individu en de motor van deze overlevingsdrang is de ontwikkeling van angst waarbij het ervaren van angst leidt tot een actie tot zelfbehoud (de levensconclusie). Alle ervaringen zijn in deze eerste levensfase zeer intens, volledig en worden nog niet gefilterd door eerdere ervaringen. De wereld bestaat nog uit honger, pijn, huilen, voeding, koestering, blijheid, tevredenheid. Maar langzaam groeit het voelen bij het kind dat de wereld meer is dan alleen hij/zij, met vlagen en flitsen van bewustzijn ervaart het kind het buiten. Dat begint met het ervaren van de eigen handjes, de warme borsten van de moeder. Maar dan ergens in die eerste maanden gaat het mis. Het kind ervaart zijn ongemak, zijn honger of zijn pijn en gaat beseffen dat het geen controle heeft over de buitenwereld die in bijna alle gevallen dan nog uitsluitend bestaat uit de moeder die er op een belangrijk moment niet is. En aangezien in deze levensfase het kind alles op zichzelf betreft komt de conclusie: 'om dit te laten stoppen ben ik wel afhankelijk van mijn moeder, ik doe iets verkeerd'. Deze ervaring wordt gevoed door de angst voor zelfbehoud waardoor het kind een oplossing MOET vinden om deze situatie te kunnen overleven. En het kind vindt daar een oplossing (overlevingsmoment) voor die situatie. En hier wordt de basis gelegd voor het ontstaan van de levensvisie.

DE DRIE INTELLIGENTIECENTRA

Individueel bewustzijn kent een verdeling in drie segmenten: onbewust, voorbewust en bewust. Deze drie bewustzijnsaspecten worden voortgebracht door de drie menselijke intelligentiesystemen, namelijk het zogenaamde instinctieve systeem, het gedragssysteem en het cognitieve systeem.

Het instinctieve systeem zorgt er bijvoorbeeld voor dat een pasgeboren baby melk van de moederborst drinkt en dit als plezierig ervaart. Dit meest basale systeem zorgt ervoor dat de mens als soort blijft voortbestaan en dit wordt gedaan door het ervaren van plezierige gevoelens. Ook de voortplantingsdrift behoort tot dit systeem; als seks niet als plezierig werd ervaren, zouden er niet

zoveel mensen rondlopen op deze wereld. Dit systeem is onbewust omdat het op zichzelf niet de mogelijkheid heeft tot zelfbewustzijn of zelfreflectie.

Het voorbewuste komt voort uit het gedragssysteem dat wordt gestuurd door vermindering van pijn. Omdat de natuurlijke acties die de mens onderneemt in eerste instantie door het instinctieve systeem, door plezier, worden voortgebracht, zijn de complementaire activiteiten gebaseerd op het vermijden van pijn. Ook dit systeem heeft tot doel de mens als soort te laten voortbestaan. Als iemand eenmaal heeft ervaren dat hij zichzelf aan een lekkere warme kachel ook lelijk kan verbranden, heeft hij zijn gedragssysteem geactiveerd. Het is voorbewust omdat de persoon de gevolgen niet op dit moment ervaart, maar wel weet wat hij kan gaan ervaren. Het voorbewuste zorgt ervoor dat het instinctieve systeem, in verschillende omgevingen kan blijven functioneren. Met andere woorden, het voorbewuste is in staat gedrag aan te passen en daarmee de mens te laten overleven in een veranderende omgeving.

Zowel de mensen als de dieren hebben instinctieve- en gedragssystemen.

De mens verschilt met name van het dier door zelfbewustzijn en de vrije wil, wat de essentiële kwaliteiten zijn van het cognitieve systeem. Dit systeem, dat de ratio bevat, stelt de mens in staat om op basis van waarneming en (zelf)inzicht bewuste keuzes te maken. Dit systeem is bewust omdat het bij wijze van spreken de mens in staat stelt 'Pavlov-reacties' te veranderen. Pavlov toonde aan dat als je een hond honger laat lijden en bij het eten geven iedere keer een belletje laat rinkelen, de hond gaat kwijlen als je alleen al het belletje laat horen. De mens kan bewust de reacties van het gecombineerde instinctieve/gedragssysteem aanpassen doordat het cognitieve systeem inzicht, zelfreflectie en een vrije keuze verschaft.

Vervolgens heeft elk systeem een staat van balans en van onbalans. Ieder systeem is in balans, in evenwicht, als het zich in een natuurlijke staat bevindt. Een systeem kan op drie manieren in onbalans zijn: kwantitatief te veel (aangegeven door '+'), kwantitatief te weinig (aangegeven door '-') en kwalitatief onderontwikkeld/niet ontwikkeld (aangegeven door 'o'). Als het instinctieve systeem in balans is wordt plezier nagestreefd, bijvoorbeeld seks, in de mate waarin de natuurlijke behoefte aan seks kan worden bevredigd. Deze gebalanceerde staat van het instinctieve systeem wordt ook wel 'Gematigdheid' of 'Evenwichtige Zelfbeperking' genoemd. De onbalans in kwantitatieve zin zijn de staten waarin dit instinctieve systeem te veel en te weinig wordt gebruikt. Met andere woorden, waarin te veel plezier, lust voor de geneugten van het leven wordt nagestreefd of een staat waarin te weinig de levenslust wordt geactiveerd en instincten worden onderdrukt. Het gedragssysteem is in balans als de beperkingen in het menselijk gedrag, die door de te verwachte pijn worden bepaald, met realisme en verve tegemoet worden getreden. Deze staat wordt ook wel met 'Moed' aangeduid. De staten van onbalans in kwantitatieve zin zijn dus te benoemen met laf en overmoedig.

Het cognitieve systeem kent eveneens een natuurlijk evenwicht, dat 'Wijsheid' wordt genoemd. Wijsheid is het vermogen om met behulp van goed inzicht en met de vrije wil een juiste keuze te maken in een bepaalde situatie. De kwantitatieve onbalans kan aangegeven worden met de termen: 'Bevooroordeeld' (te weinig) en 'Sluw/Hypocriet' (te veel). De kwalitatieve

onbalans is een niet ontwikkeld inzichtelijk vermogen, een onvermogen voor zelfobservatie en navenante vrije wil, wat benoemd wordt met de term 'Onwetendheid'. Belangrijk bij de drie staten van onbalans van het cognitieve systeem is dat de kwaliteit en kwantiteit van dit systeem met name wordt bepaald door de opvoeding en de omgeving. En tevens dat een gelijktijdige onbalans in de instinctieve en gedragsystemen een zeer verduisterend effect heeft op de ratio.

Een voorbeeld waarbij de instinctieve en gedragsystemen met elkaar het cognitieve systeem negatief beïnvloeden is wraak. Met wraakgevoelens voert het gedragssysteem handelingen die tegen de belangen ingaan van het instinctieve systeem, namelijk het behoud van de mens als soort. Dit type emotie kan ook het verstand 'verbijsteren'.

Als de drie systemen in evenwicht zijn, leidt dit tot een totaal evenwicht, wat een specifiek bewustzijn tot gevolg heeft. Deze staat wordt 'Rechtvaardigheid' genoemd: het individu ervaart een staat waarin het niet alleen innerlijk gebalanceerd is, maar waarin zijn gedrag en communicatie ook in de interactie met de omgeving optimaal zijn. Deze staat wordt in hedendaagse psychologische termen 'flow' genoemd. Een belangrijk kenmerk van 'flow' is dat het 'valse' oftewel het 'disfunctionele' ego verdwijnt. Je zou kunnen stellen dat in flow het 'valse' ego met haar verschillende overlevingsstrategieën en fixaties 'oplost' en zich hier in een zeer natuurlijke en gebalanceerde staat bevindt. De hoge ethische waarde van dit gebalanceerde en daardoor juiste handelen is verwoord in een uitspraak van Aristoteles: in de staat van Rechtvaardigheid wordt 'agressie gebruikt in de juiste mate, tegen de juiste persoon, met de juiste timing en met uiteindelijk het juiste resultaat'.

In het moderne Enneagram worden de drie intelligentiecentra, het Onbewuste, het Voorbewuste en het Bewuste benoemd als Doen, Voelen en Denken en worden ook wel onderverdeeld in Buik, Hart en Hoofdtypes.

De Buiktypes ACHT (Baas), NEGEN (Bemiddelaar) en ÉÉN (Perfectionist) werken vooral vanuit het instinctieve systeem. (Doen)

De Harttypes TWEE (Helper), DRIE (Succesvolle Werker) en VIER (Romanticus) leven vanuit het gedragssysteem of het relationele systeem. (Voelen)

En de Hoofdtypes VIJF (Waarnemer), ZES (Loyalist) en ZEVEN (Levensgenieter) zijn de persoonlijkheidstypes die vooral met het cognitieve systeem werken. (Denken)

Er is een overeenkomst te zien als men het moderne Enneagram gaat indelen in aspecten van kwantitatief te veel of te weinig en een aspect van kwalitatief onderontwikkeld van een van de drie systemen.

Nemen we het Hoofdcentrum (Denken), dan kunnen we type VIJF, de Waarnemer, zien als een persoonlijkheidstype dat te veel met het cognitieve centrum werkt. Door de emotie angst, de introvertie en het afweermechanisme Isolatie leeft type VIJF volledig in een mentale wereld waarbij de buitenwereld wordt benaderd door te veel ratio.

Type ZEVEN, de Levensgenieter, leeft eveneens in een mentale wereld; alleen wordt door extraversie, de onderliggende angst en het afweermechanisme Rationalisatie gebruikt voor vluchtgedrag. Het cognitieve systeem wordt hier eigenlijk uitsluitend gebruikt om plezierige alternatieven in het bewustzijn te houden, en wordt daarmee onderbenut.

Type ZES, de Loyalist, heeft een overeenkomst met het kwalitatief onderontwikkelde cognitieve centrum. Het fobisch/contrafobische gedrag, de continue onrust en angst en het zich richten naar autoriteit laten zien dat het cognitieve centrum hier in kwalitatieve zin niet goed wordt gebruikt. Als we objectief zelfbewustzijn en een vrije eigen wil als essentiële kwaliteiten zien van het cognitieve systeem, is het duidelijk dat de Loyalist door het afweermechanisme projectie en door beslissingen buiten zichzelf te plaatsen, hierin te kort schiet.

De Buiktypes (Doen) zijn persoonlijkheidstypes van het moderne Enneagram, die zich vooral in het instinctieve systeem hebben verstrikt.

De Baas of type ACHT heeft door de directe expressie van de emotie agressie (boosheid) en met negatie als afweermechanisme de neiging om te veel het fysieke en instinctieve plezier na te jagen.

De Perfectionist, type ÉÉN, onderdrukt juist agressie en met het afweermechanisme reactieformatie worden ook andere ongepaste instinctieve gevoelens weggehouden uit het bewustzijn. Hiermee past de Perfectionist in het beeld van een individu dat te weinig van het instinctieve systeem gebruik maakt.

De Vredestichter, type NEGEN, heeft in die zin een kwalitatief onderontwikkeld instinctief systeem, als men ziet dat de essentie van dit systeem ook hier niet wordt gebruikt. Een definitie van de emotie agressie luidt: 'al die gevoelens, die ervaren worden als je iets niet krijgt wat je wel graag wilt hebben.' De Vredestichter vergeet zichzelf door deze belangrijke emotie helemaal niet toe te laten in het bewustzijn. Hiermee wordt dan ook de essentie van dit systeem niet gebruikt, namelijk met genoeg passie datgene na te streven wat men graag wil hebben of wil ervaren.

De Harttypes (Voelen) in het Enneagram kunnen worden gezien als individuen waarbij de aandacht en ervaring vooral worden bepaald door een onbalans in hun gedragssysteem. De essentie van het gedragssysteem is dat een individu in een relatie tot een ander individu, tot een groep of tot de maatschappij zich zodanig gedraagt, dat deze zich daarin kan handhaven.

De Gever, type TWEE, heeft een gedrag dat gedreven door de emotie (behoefte aan) waardering teveel is afgestemd op anderen. Door het afweermechanisme onderdrukking (van eigen behoeften) past de Helper zichzelf te veel aan en verliest zichzelf in anderen.

De Succesvolle Werker, type DRIE, maakt kwalitatief verkeerd gebruik van het gedragssysteem omdat het gedrag ook hier te veel is aangepast, zoals bij de Gever, maar dan in relatie tot een ideaalbeeld, een imago. De aanpassing is dus niet naar een werkelijk persoon, maar naar een ideaal en een verwachtingspatroon van een groep of de maatschappij. Het afweermechanisme

identificatie en de drijvende emotie waardering zorgen ervoor dat het bewustzijn van de Winnaar volledig gericht blijft op het gewenste imago. De Individualist/Romanticus, type VIER, stemt het gedrag ook af op de ander of de groep, maar juist om zich uniek en bijzonder te maken en zichzelf vooral buiten de groep te plaatsen. Door het afweermecanisme introjectie en de drijvende emotie afgunst kan de Romanticus daarom worden gekenmerkt als iemand die zich te weinig aanpast.

Epiloog

Wanneer een oude leer opnieuw verschijnt wordt er gemakkelijk vanuit gegaan dat zij als één geheel uit het verleden is omgezet naar het heden. Niets is minder waar. Het Enneagram is een van de 'parels' van de spirituele traditie die thans in een hedendaagse context is geplaatst van psychologische en spirituele ideeën. Dit is een levende leer in die zin dat het leeft in de zelfobservaties van mensen die de typen vertegenwoordigen. Degenen die de negen emotionele gerichtheden belichamen spreken als levende autoriteiten over hun eigen gedachten en gevoelens en tonen ons de logica van hun verschillende levensvisie.

Het is een model dat cruciaal voor onze tijdsgeschiedenis is omdat het belooft het exclusieve werk van psychologische inzichten te verenigen met doelen van spirituele bewustwording.